obligations of persons who have suffered from criminal offenses] : Normativnoe postanovlenie Verhovnogo Suda Respubliki Kazakhstan ot 24 aprelya 1992 g. № 2. URL: http://adilet.zan.kz/rus/docs/P92000002S_ [in Russ.].

SUMMARY

Yerbol A. Omarov, Adil U. Inkarebekov. The victim's rights in the use of coercive measures during pre-trial investigation in the Republic of Kazakhstan. Kazakhstan has adopted a policy of procedural economy, which is expressed in the acceleration of the passage of criminal cases at all stages of the criminal process. The introduction of many new procedural institutions and forms of pre-trial investigation, the updating of criminal procedure legislation actualizes the issue of investigating the procedural status of the victim. The modern domestic criminal process should provide a balance between numerous novelties and procedural rules designed to ensure compliance with the principle of competition and equality of the parties to the prosecution and defense. In accordance with this principle, "the parties involved in criminal proceedings are equal, that is, they are given equal opportunities to defend their position in accordance with the Constitution of the Republic of Kazakhstan and the CPC.

The authors have studied international documents regarding the regulation of the rights of victims in criminal proceedings. The victim is one of the Central figures in the criminal process, especially if it is a crime against the person, and must have broad rights to protect their interests. In this regard, the issue of choosing a preventive measure against a suspect (accused), taking into account the opinion of the victim, is of particular importance. The authors studied the opinions of scientists and practitioners on the issue under consideration, as well as the provisions of criminal procedure legislation regulating the rights and obligations of the victim, the ratio of General and special norms.

As a result, the authors concluded that it is necessary to grant the victim the right to Express his opinion on the use or non-use of coercive measures against the suspect. In the course of studying this issue, the authors applied methods of comparative analysis, deduction, forecasting, and others. On the basis of the research, appropriate recommendations were developed to improve the legal regulation of the rights of the victim in criminal proceedings of the Republic of Kazakhstan.

Keywords: criminal proceedings, victim, procedural status, coercive measures, Republic of Kazakhstan.

УДК 343.98

DOI: 10.31733/2078-3566-2020-2-202-210

Сергій ПЕНЬКОВ[©]

доктор юридичних наук

(ГУ ДФС у Дніпропетровській області)

ГЕНЕЗИС ВИКОРИСТАННЯ СЛУЖБОВИХ ТВАРИН ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ТЕХНІКИ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.

Досліджено розвиток засобів оперативно-розшукової діяльності від стародавніх часів до сьогодення. Розглянуто етапи розвитку засобів ОРД, зокрема службових тварин та спеціальної техніки, їх залежність від науково-технічного прогресу та роль у протидії злочинності.

Ключові слова: службові тварини, одорологія, спеціальна техніка, словесний портрет, дактилоскопія, фотографування.

Постановка проблеми. Від початку існування держави, панівний клас, намагаючись утримати владу, прагнув контролювати поведінку широких народних мас, своєчасно виявляти та усувати лідерів протестного руху. Для надання легітимності своїм діям, можновладці, згодом, оголосили дії направленні на повалення державної влади (або окремих володарів) злочинами. Як з'ясувалось, найбільшої ефективності протидії такій злочинності вдавалось досягнути при застосуванні негласних засобів отримання інформації. В подальшому, з розвитком держави, виникненням і широким застосуванням письменності, появою нормативних актів, застосування цих засобів поширилось і на діяль-

© Пеньков С.В., 2020

ORCID iD : <https://orcid.org/0000-0003-4044-5824>

voloshka0033@gmail.com

ність держави з виконання правоохоронної функції. Застосування негласних методів, засобів і способів отримання інформації було легітимізовано, знайшло своє відображення у законодавчих та інших нормативних актах. Вдосконалення оперативно-розшукової діяльності не припиняється і в наші часи. Науково-технічний прогрес, розвиток права, інших юридичних наук, постійна боротьба за дотримання прав людини, змушують, як науковців, так і оперативних працівників перебувати у постійному пошуку нових методів, способів і засобів оперативно-розшукової діяльності для досягнення основної мети кримінального судочинства: щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений. І при цьому необхідно не допустити порушення основних прав і свобод людини, або звести такі порушення к мінімуму, необхідному для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності.

Мета цієї статті – простежити генезис використання службових тварин та спеціальної техніки при здійсненні оперативно-розшукової діяльності, визначити ефективність їх застосування на кожному історичному етапі.

Виклад основного матеріалу. Проблема протидії злочинності розпочинає свою історію ще з давніх часів [1-5]. Враховуючи це, не дивним є те, що одночасно постають питання пошуку перспективних шляхів підвищення ефективності такої діяльності та, як наслідок, провідну роль розпочинають відігравати засоби оперативно-розшукової діяльності, зокрема службові тварини та спеціальна техніка. Перш за все розглянемо генезис використання службових тварин як одного із засобів ОРД у процесі протидії злочинності. Перші згадки щодо використання тварин з метою досягнення правоохоронних цілей датуються II сторіччям до нашої ери. Так, наукова література, присвячена Стародавнім часам, містить у собі згадки про використання таких тварин, як гусей, собак, коней, слонів та навіть шурів [3-4]. Однак у ті часи тварини здебільшого використовуються як військовий засіб, зокрема задля залякування противника, подолання його опору та знищення перешкод. Крім того, в античні часи собак використовували як гінців, їх змушували ковтати донесення [6].

Що стосується використання тварин за часів Київської Русі, то за часів Ярослава Мудрого, собака інколи застосовувався з метою пошуку та загнання злочинця під час «гоніння слідом» [6].

В епоху Середньовіччя продовжується використання собак та коней на службі у державних органах. Так, чудове чуття собак та їх схильність до охорони і захисту господаря дозволили використовувати їх для вартової служби в численних фортецях, цитаделях, укріплених районах і містах [7].

Слід відзначити, що в ті часи певний відсоток собак дресирували для пошуку людини за її слідами. В Америці під час завоювання індіанських земель європейцями собак тренували знаходити і вбивати індіанців. В Ла-Вега (Домініканська Республіка) кілька тисяч індіанців повернуті після втечі загоном всього зі 150 піхотинців, 30 вершників і 20 бойових собак. У В'єтнамі американські військові використовували собак-слідопитів для пошуку в лісах партизанських таборів [8].

Уперше в поліцейській операції собака був задіяний 08 лютого 1816 року під час арешту злочинної групи в шотландському графстві Абердіншир. Поліцейським допомагав бультер'єр, який був навчений кидатися спереду на коней, що тікали. Кінь при такому нападі ставав дибки, а вершник опинявся на землі. Поодинокі факти застосування собак правоохоронними органами мали місце в Німеччині, Англії, Франції, Росії та деяких інших країнах [9].

Становлення регулярної поліції в Росії в першій половині XVIII ст., її подальший розвиток у другій половині того ж століття і в XIX ст. сприяло вдосконаленню кримінального розшуку саме як оперативно-розшукової діяльності. Став більш різноманітним арсенал засобів і методів цієї діяльності. Зокрема, почали широко застосовуватися такі методи, як вивідування, словесні розпитування, оперативний огляд, негласні заходи спостереження, пошук з маскуванням зовнішності розшукових співробітників, отримання відомостей від інформаторів, організація пасток, використання собак з метою розшуку осіб за запаховими слідами та ін. [10].

Перехід до регулярного застосування спеціально підготовлених собак пов'язують з ім'ям професора-криміналіста Ганса Гросса, під чийм керівництвом в 1896 році були підготовлені перші 12 собак. Як справедливо відмічає В.М. Аتماжитов, Ганс Гросс був першим вченим, який у кінці XIX сторіччя вказав на можливість використання собак у

розшукових цілях [11].

На початку XX століття розгул злочинності в Російській імперії прийняв загрозливі розміри, а кримінальний розшук був завалений нерозкритими справами та потребував нових підходів до розслідування та реформування [12]. Завдяки ентузіасту і новатору в галузі криміналістики В.І. Лебедеву в дев'ятисоті роки почали застосовувати дактилоскопію, фотографувати затриманих, складати словесний портрет та використовувати, зокрема, службових собак [13].

Починаючи з XX сторіччя на території Російської імперії розпочинається реформування кримінального розшуку [14]. До січня 1912 року 10 повітів Харківської губернії були забезпечені по одному поліцейському собаці. Місто Харків і Харківський повіт обслуговувалися 2 поліцейськими собаками, що знаходилися в розпліднику розшукового відділення. Ці собаки за запитом посилалися і в інші губернії [15]. Газети того часу рясніли повідомленнями про подвиги службових собак, які допомогли знайти та затримати біля сотні злочинців [16, с. 140].

Після закінчення Другої Світової війни та відкриття одорологічного методу службове собаківництво набуває масового поширення. М.В. Корнієнко зазначає, що у 70-ті роки XX сторіччя одорологічний метод одержав широке поширення в Німеччині, Угорщині, Болгарії, Чехословаччині та Польщі. У 1972 році в НДР при кримінально-технічній службі відповідно до директиви «Застосування диференціації запахів у боротьбі зі злочинністю» були створені одорологічні лабораторії, завданням яких було проведення ідентифікації запахів у регіонах їх обслуговування. Такі ж дослідження проводилися і в Чехословаччині, де робота з консервованими запахами почалася з 1977 року за вказівкою Федерального міністерства внутрішніх справ. Так, у 1979 році за допомогою цього методу було встановлено 1041 злочинця. У Болгарії метод криміналістичної одорології одержав свій розвиток у 1978 році з прийняттям відповідного нормативного акта [17].

Починаючи з 1979 року в Науково-криміналістичному центрі МВС СРСР проводилися дослідження з удосконалення методу криміналістичної одорології. Нові рішення щодо збору і виділення запахових слідів одержали шість авторських посвідчень, а проведені на їх основі дослідження мали позитивний результат.

Проблемам одорології, зокрема використанню службових собак, було присвячено ряд наукових досліджень. Так, у 1975 році Г.О. Гвахарія у кандидатській дисертації «Щодо деяких положень теорії інформації та теорії гри у криміналістиці (питання методології і управління)» звернувся до проблеми одорологічного методу, присвятивши особливе місце питанням удосконалення методики одорологічного дослідження за допомогою собак-детекторів [18, с.14]. Деякі дисертації з проблем вивчення нюхових здібностей собаки-детектора були захищені до появи одорологічного методу, зокрема Д.А. Флесою на тему «Вивчення нервової діяльності та чуття у собак розшукової служби» у 1952 році [19], М.М. Мизніковим «Чутливість нюхового аналізатору собак і методи його підвищення» у 1960 році [20]. О.А. Кириченко в 1992 році вперше в Україні в рамках кандидатської дисертації «Класифікація мікрооб'єктів та їх значення для розслідування злочинів проти особистості» обґрунтував можливість використання результатів лабораторного одорологічного дослідження в доказуванні у кримінальних справах [21].

Проблемам використання службових собак також було присвячено ряд дисертаційних робіт зарубіжних вчених, зокрема: К.Т. Сулімова «Криміналістична ідентифікація індивідуума за нюховими сигналами» [22]; В.І. Крутова «Ідентифікація осіб за нюховими сигналами деяких видів хребетних» [23]; Г.В. Федорова «Теорія і практика використання одорології у боротьбі зі злочинністю» [24]; О.О. Грошенкової «Використання нюхових слідів людини в розслідуванні злочинів» [25].

Відзначимо, що сьогоднішня міжнародна практика використання службових тварин, окрім собак, налічує декілька десятків видів тварин, які на постійній основі виконують правоохоронні, зокрема оперативно-розшукові, завдання у процесі протидії злочинності.

Отже, підсумовуючи наведене, можна дійти висновку, що генезис використання службових тварин свідчить про те, що:

- 1) протягом багатьох років (починаючи з II ст. до н.е.) у правоохоронній системі використовувались різні види тварин, серед яких гуси, коні, шури, собаки тощо;
- 2) процес становлення використання собак у правоохоронній діяльності пройшов від використання останніх у мисливській та військовій справі до поступового поси-

дання окремої ланки у структурі правоохоронної діяльності, зокрема собак почали використовувати на професійно-регулярній основі для пошуку запахів слідів, передачі даних, охорони об'єктів та людей, затримання правопорушників тощо;

3) аналіз практики використання тварин дозволяє констатувати, що найбільшу та найдавнішу роль у правоохоронній діяльності відігравали собаки.

Що стосується генезису використання оперативної техніки як засобу ОРД, то слід відмітити, що свій початок становлення така техніка бере в розвідувальній діяльності. Політичні та соціальні сфери життєдіяльності більшості країн Західної Європи та Російської імперії у XIX ст. зазнають суттєвих змін, які характеризуються як позитивними, так і негативними чинниками, зокрема суттєво збільшується кількість нерозкритих тяжких та особливо тяжких злочинів. Вказане приводить до необхідності термінової розробки та впровадження у практичну діяльність новітніх способів та методів протидії злочинності. У той самий час розпочинається науково-технічний прогрес та з точки зору організації протидії злочинності відбуваються переломні моменти – винахід фотоапарату, дактилоскопічного та антропометричного методу.

В одній із газет, що видавалася в Каліфорнії, в листопаді 1841 р. повідомлялося, що французька поліція проводить фотозйомку осіб, які вчинили злочин. Це може бути свідченням першого фото-обліку громадян, який проводився за ознаками зовнішності. Відзначимо, що у 70-х рр. XIX ст. у Франції таких фотознімків налічувалося до 80 тисяч [17]. Згодом повідомлення про фотографування злочинців з'явилися в Бельгії, Швейцарії та в інших країнах. Істотних результатів у цій області домогся французький криміналіст А. Бертільон, який сконструював кілька фотокамер для пізнавальної зйомки, зйомки на місці події і для зйомки трупів. Ним же були розроблені правила сигналетичної і вимірювальної фотозйомки.

У Російській імперії в ті часи також відбувається реформування правоохоронної сфери. Основним завданням модернізації утвореної системи поліцейських і судових органів було розмежування слідства та дізнання. Одним із напрямків розв'язання цього завдання було впровадження у практику сучасних науково обґрунтованих технічних засобів і методів (антропометрії, дактилоскопії, фотографії) [26, с. 26].

Фотографічні методи дослідження доказів вперше були запропоновані і використані в Росії ученим-криміналістом Є.Ф. Буринським (досвід використання фотографічних засобів, прийомів і методів у розкритті та розслідуванні злочинів був узагальнений у роботі російського криміналіста С.М. Потапова (1926 р.)). Вказаний вчений, окрім звичайного використання фотоапарату в розшуковій діяльності, також запроваджує в Російській імперії судову експертизу. Розвиваючи застосування фотографії у слідчій роботі, Є.Ф. Буринський займається розробкою прийомів і засобів судової фотографії. Він вважав, що необхідно розробити правила судової фотографії, які повинні знайти відображення в законі і бути обов'язковими для виконання всіма. Його думки заходять своє відображення в Указі від 03.06.1902 р., в якому йдеться про створення Розшукових відділень при канцеляріях поліцмейстерів по всій території Російської імперії [27].

В подальшому широкого застосування набуло застосування негласної фотозйомки (а згодом кіно- і відеозйомки) з використання спеціальних фотографічних приладів, що дозволяли отримувати якісні знімки на великих відстанях, а також мікрофотоапаратів за допомогою яких можливо проводити приховану зйомку в публічних місцях або на охоронюваних об'єктах, тощо.

Як вказує В.М. Петровський, у діяльність розшукових відділень активно проваджуються криміналістичні нововведення. Використовувався у розшуковій діяльності хімічний аналіз, який робили на прохання начальника відділення у Лікарняному управлінні; проводилася графологічна експертиза. Завідуючий антропометричним, а з 1907 р. і дактилоскопічним відділенням К. Слюсаренко розпочав використання на практиці дактилоскопії. Основним завданням судово-експертних установ було проведення досліджень із кримінальних та цивільних справ за допомогою переважно методів криміналістичної техніки – фотографії, дактилоскопії, балістики, мікроскопічного аналізу, огляд місця події. Аналогічна установа була створена і в Києві [16, с. 154–155].

Аналіз результатів роботи таких експертних установ показав про покращення показників роботи. Зважаючи на це, наказом НКВД РРФСР від 09.07.1918 р. № 40 вся кримінально-розшукова міліція Радянського Союзу була «озброєна» засобами дактилоскопії і фотографії, що зіграло важливу роль у боротьбі зі злочинністю [16, с. 154–155].

У 1920 році при злитті кримінального розшуку і слідства було створено Центра-

льне слідчо-розшукове управління, в якому, окрім інших, були створені відділи реєстраційно-дактилоскопічної та науково-судової експертизи [28, с. 52].

Громадянська війна та інтервенція помітно загальмували розвиток науково-технічної служби міліції в Україні [29]. Постанова Ради народних комісарів УРСР «Про організацію відділів кримінального розшуку» вийшла тільки 03.04.1920 р., а науково-технічна служба фактично почала створюватися лише після опублікування праці «Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності» 1921 року. У складі управління судово-кримінального розшуку Головного управління міліції НКВС УРСР у грудні 1921 року функціонували дактилоскопічне, кримінально-статистичне, центральне реєстраційне відділення, відділення фотографії та криміналістичний музей. У губернських містах у відділах кримінального розшуку діяли реєстраційні та дактилоскопічні бюро і фотолабораторії [30].

Разом з цим, у березні 1922 року на Всеросійському з'їзді керівників губернських і обласних відділів та підвідділів карного розшуку було наголошено, що одним із найголовніших методів їх роботи при розслідуванні і запобіганні злочинам є її наукова організація [29, 31].

З ростом науково-технічної, індустріальної бази створювалося все більше можливостей для поліпшення технічної озброєності органів внутрішніх справ, збільшилася кількість фахівців-ентузіастів і активних провідників впровадження різних технічних досягнень. Велика заслуга в цій справі у перші роки розвитку науково-технічного потенціалу належить таким видатним ученим-криміналістам, фахівцям-практикам і талановитим організаторам, як: С.М. Потапов, І.М. Якимов, П.С. Семенівський, Н.С. Бокаріус, Б.М. Комаринець, Б.І. Шевченко та ін. [32, с. 11].

Початок Другої світової війни вніс свої корективи у запровадження техніки при розслідуванні злочинів. Лише через 20 років після вказаних подій знову розпочинається активне наведення технічного оснащення.

Враховуючи велику кількість нової техніки, виникає необхідність створення спеціалізованих технічних підрозділів. Тому в центральному апараті МООП РРФСР було створено Оперативно-технічне управління, основним завданням якого було забезпечення впровадження науково-технічних засобів і методів у роботу оперативних підрозділів. Цим було покладено початок створення системи спеціальних науково-технічних служб системи МВС СРСР [30, с. 3].

У 1963 році на базі відділення зв'язку Південно-західного окружного управління матеріально-технічного та військового постачання Міністерства охорони громадського порядку УРСР (далі – МОГП УРСР) був утворений відділ оперативної техніки і зв'язку (далі – ВОТІЗ).

До завдань відділу оперативної техніки входило: облік і контроль за станом і застосуванням технічних засобів; вивчення і впровадження нових видів технічних засобів у практичну діяльність органів внутрішніх справ; навчання особового складу оперативно-слідчих підрозділів МВС практичним навичкам роботи з оперативно-технічними засобами; участь співробітників відділу в якості спеціаліста в розшукових заходах та слідчих діях із застосуванням технічних засобів [33, с. 39].

Водночас у 60-х роках ХХ сторіччя відбувається відокремлення оперативно-розшукової діяльності як науки від криміналістики і, відповідно, відокремлення засобів ОРД від криміналістичних.

У 1970 році відбулося об'єднання відділу оперативної техніки і зв'язку з науково-технічним відділом МВС. У результаті було створено Оперативно-технічне управління МВС УРСР та Відділення оперативної техніки, яке було реорганізовано у відділ. У складі Управління з'явилися нові структури: відділення із впровадження обчислювальної та організаційної техніки, ядерно-фізична лабораторія. У вказаному підрозділі існував так званий 14-й відділ, завданнями якого було виявлення інноваційної технології інших країн та розробка новітньої техніки [32].

У 1980 році Оперативно-технічне управління було перейменоване в Експертно-криміналістичне управління (далі – ЕКУ) без особливих змін його функцій. У самостійний підрозділ було виділено відділ зв'язку, оскільки знов таки з метою покращення розвідможливостей держави робиться перша спроба проведення моніторингу (1982 р.) [32].

Після ж реформування органів міліції в органи поліції у штаті Національної поліції України залишилась Оперативно-технічна служба (далі – ОТС).

Висновки. Від свого виникнення і до теперішніх часів засоби оперативно-

розшукової діяльності перебувають у стані постійного розвитку і вдосконалення. Науково-технічний прогрес перетворив негласні засоби отримання інформації в один із найбільш ефективних інструментів протидії злочинності. Наприклад, можливості оперативно-технічного відділу ГУ ДФС у Дніпропетровській області дозволяють одночасно контролювати значну кількість телефонних ліній, що дозволяє ефективно протистояти сталим організованим злочинним угрупованням особливо на етапі підготовки до вчинення злочинів. Використання таких потужних інструментів з одного боку дозволяє отримувати величезний масив інформації щодо явищ і процесів, що відбуваються у кримінальному середовищі, а отже, потребує значної кількості досвідчених фахівців, які будуть його обробляти та виокремлювати відомості, що мають значення для протидії злочинності. З іншого боку, поряд з інформацією щодо підготовки та скоєння, правоохоронні органи неминуче отримують інформацію щодо честі та гідності громадян, яка не має значення для досудових розслідувань, що створює реальну загрозу зловживань. Таким чином, підвищуються вимоги щодо неупередженості правоохоронців, а перед законодавцем постає завдання щодо суттєвого вдосконалення діючої законодавчої бази, що регулює оперативно-розшукову діяльність.

Список використаних джерел

1. Семенов А. Собаки в армии Австро-Венгрии [Електронний ресурс]. URL : <http://ah.milua.org/dogs-in-the-austro-hungarian-army> (дата звернення: 16.10.2017).
2. В начале пути: собаки на службе в сысской полиции Российской империи. URL : <http://okdzks.com/page.php?id=128> (дата звернення: 16.10.2017).
3. История применения собаки в военном деле. URL : <http://animalworld.com.ua/news/Istoriya-primeneniya-sobaki-v-voennom-dele> (дата звернення: 17.10.2017).
4. Логачев Н. Г. Зарубежный опыт тактического применения кинологических подразделений при проведении специальных операций. URL : <https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjPuYjRhNnWAhXCJZoKHSXIADeQFghAMAQ&url=http%3A%2F%2Fpb.univd.edu.ua%2F%3Fcontroller%3Dservice%26action%3Ddownload%26download%3D25569&usq=AOvVaw3gou3LhhkRxysKNJKPGe72> (дата звернення: 01.10.2017).
5. Собаки в армии Австро-Венгрии. URL : <http://wardog.pp.ua/sobaki-v-armii-avstro-vengrii/> (дата звернення: 02.10.2017).
6. История охоты с собакой на Руси. URL : <http://forum.ihunter.ru/topic/3261/> (дата звернення: 03.10.2017).
7. Псы войны. URL : <http://forum.zoologist.ru/viewtopic.php?pid=140288> (дата звернення: 03.10.2017).
8. Военные подвиги немецкой овчарки. URL : http://www.rotenblic.ru/about_breed_08.html (дата звернення: 03.10.2017).
9. Собаки на службе в полиции // Официальный сайт МВД по Кабардино-Балкарской Республики. URL : <https://07.xn--b1aew.xn--p1ai/news/item/7196007> (дата звернення: 03.10.2017).
10. Яблоков Н. П. Криминалистические основы оперативно-розыскной деятельности. URL : <http://www.kursach.com/biblio/9000000/011.htm> (дата звернення: 19.10.2017).
11. Никола Верт Часть I. Государство против своего народа. Насилие, репрессии и террор в Советском Союзе. Черная книга коммунизма. Преступления, террор, репрессии. URL : <https://scisne.net/a-1046?pg=4> (дата звернення: 19.10.2017).
12. Черниенко О. С любовью ко всему живому. Рассказы о животных. URL : https://bookz.ru/authors/ol_ga-4ernienko/s-lubov__242/page-2-s-lubov__242.html (дата звернення: 19.10.2017).
13. Лебедев В. И. Искусство раскрытия преступлений. URL: <http://elib.shpl.ru/ru/nodes/27211-lebedev-v-i-iskusstvo-raskrytiya-prestupleniy-1-daktiloskopiya-paltsepechatanie-spb-1909#page/1/mode/grid/zoom/1> (дата звернення: 19.10.2017).
14. Организация и деятельность уголовного сыска в дореволюционной России (конец XIX – начало XX вв.). URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/pervonachalnye-shagi-po-podgotovke-politseyskih-v-dorevolucionnoy-rossii> (дата звернення: 18.10.2017).
15. О значимости полицейских собак в дореволюционном Харькове. URL : <http://moniacs.kh.ua/istoriya/o-znachimosti-politsejskih-sobak-v-dorevolucionnom-harkove/> (дата звернення: 05.10.2017).
16. Петровский В. М. Одесска міська поліція: Історико-правове дослідження : монографія. Одеса: «Юридична література», 2008. 290 с.
17. Корниенко Н.А. Российские и международные криминалистические учеты. URL: <http://www.rumvi.com/products/ebook> (дата звернення: 05.10.2017).
18. Гвахария О. Г. О некоторых применениях теории информации и теории игр в криминалистике :Вопросы методологии и управления : автореф. дис. на соискание учен. степени канд.

- юрид. наук : спец. 12.00.09 «Криміналістика». Москва, 1975. 21 с. URL: <http://www.law.edu.ru/book/book.asp?bookID=1233780> (дата звернення: 21.10.2017).
19. Флесс Д. А. Изучение нервной деятельности и чувства у собак розыскной службы : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. биол. наук. Москва, 1952. 17 с.
20. Мызников Н. М. Чувствительность обонятельного анализатора собак и методы ее поведения : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. биол. наук : 03.00.08. Ереван, 1960. 17 с.
21. Кириченко А. А. Классификация микрообъектов и их значение при расследовании преступлений против личности : дис. ... канд. юрид. наук. Киев, 1992. 335 с.
22. Сулимов К. Т. Кинологическая идентификация индивидуума по обонятельным сигналам : дис. ... канд. биол. наук : 03.00.08. Москва : ИПЭиЭ РАН, 1995. 146 с. URL : <http://www.dissercat.com/content/kinologicheskaya-identifikatsiya-individuuma-po-obonyatelnyh-signalam> (дата звернення: 28.10.2017).
23. Крутова В. И. Идентификация особей по обонятельным сигналам некоторых видов позвоночных : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. биол. наук : 03.00.08. Москва : ИЭ МЭЖ РАН, 1993. 24 с.
24. Федоров Г. В. Теория и практика использования одорологии в борьбе с преступностью : дис. ... канд. юрид. наук. Минск : Академия МВД РБ, 1999. 144 с. URL: <http://earthpapers.net/identifikatsiya-osobey-po-obayatelnyh-signalam-u-nekotoryh-vidov-pozvonochnyh> (дата звернення: 28.10.2017).
25. Грошенкова О. А. Использование запаховых следов человека в расследовании преступлений : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук. Саратов : Саратов. акад. права, 2000. 20 с.
26. Харанжевская Е. В. Криминалистические основы компьютерно-технологического обеспечения деятельности по выявлению и раскрытию преступлений : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Ижевск, 2008. 179 с. URL: <http://www.dslib.net/kriminal-process/kriminalisticheskie-osnovy-kompjuterno-tehnologicheskogo-obespechenija-deyatelnosti.html> (дата звернення: 11.10.2017).
27. Основы криминалистики. История судебной фотографии. URL : <https://xn--elakbukk.com/osnovyi-kriminalistiki/istoriya-sudebnoy-fotografii.html> (дата звернення: 11.10.2017).
28. Комаха В. О. До питання про початок формування криміналістичної техніки в Україні. *Спеціальна техніка у правоохоронній діяльності* : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. Київ : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2009. С. 40–42.
29. Специальная техника и ее применение : учеб. пособие / П. П. Артеменко и др. Москва : Акад. МВД СССР, 1982. 348 с.
30. Хараберюш І. Ф. Спеціальна техніка в правоохоронній діяльності: гносеологічний підхід. URL : http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:LOPhQZR6_PkJ:pub.aau.edu.ua/index.php/chasopys/article/download/241/262+&cd=2&hl=ru&ct=clnk&gl=ua (дата звернення: 12.10.2017).
31. Селиванов Н. А. Научно-технические средства расследования преступлений : автореф. дис. на соискание учен. степени д-ра юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс; криминалистика; судебная экспертиза». Москва, 1965. 34 с.
32. Мелтон К., Алексеенко В. Шпионские страсти. URL : http://www.kalasnyikov.hu/dokumentumok/shpionskij-arsenal-istoriya-operativnoj-tehniki-specsluzhb_rulit_me_450649.pdf (дата звернення: 11.10.2017).
33. Криміналістика : підручник / Біленчук П. Д. та ін. ; за ред. акад. П. Д. Біленчука. Київ : Право, 1997. 256 с.

Надійшла до редакції 07.05.2020

References

1. Semyonov, A. Sobaki v armii Avstro-Vengrii [Dogs in the army of Austria-Hungary]. URL : <http://ah.milua.org/dogs-in-the-austro-hungarian-army> (data zvernennya: 16.10.2017). [in Russ.]
2. V nachale puti: sobaki na sluzhbe v sysknoy politzii Rossiyskoy imperii [At the beginning of the way: dogs in the service of the detective police of the Russian Empire]. URL : <http://okdzks.com/page.php?id=128> (data zvernennya: 16.10.2017). [in Russ.]
3. Istoriya primeneniya sobaki v voyennom dele [The history of the use of dogs in military affairs]. URL : <http://animalworld.com.ua/news/Istoriya-primeneniya-sobaki-v-vojenom-dele> (data zvernennya: 17.10.2017). [in Russ.]
4. Logachev, N. G. Zarubezhnyy opyt takticheskogo primeneniya kinologicheskikh podrazdeleniy pri provedenii spetsial'nykh operatsiy [Foreign experience in the tactical use of dog training units during special operations]. URL : <https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjPuYjRhNnWAhXCJZoKHSXIADeQFghAMAQ&url=http%3A%2F%2Fpb.univd.edu.ua%2F%3Fcontroller%3Dservice%26action%3Ddownload%26download%3D25569&usq=AOvVaw3gou3LhhkRxyxKNJKPGe72> (data zvernennya: 01.10.2017). [in Russ.]
5. Sobaki v armii Avstro-Vengrii [Dogs in the army of Austria-Hungary]. URL : <http://wardog.pp.ua/sobaki-v-armii-avstro-vengrii/> (data zvernennya: 02.10.2017). [in Russ.]
6. Istoriya okhoty s sobakoy na Rusi [The history of hunting with a dog in Russia]. URL :

<http://forum.ihunter.ru/topic/3261/> (data zvernennya: 03.10.2017). [in Russ.]

7. Psy voyny [Dogs of war]. URL : <http://forum.zoologist.ru/viewtopic.php?pid=140288> (data zvernennya: 03.10.2017). [in Russ.]

8. Voyennyye podvigi nemetskoy ovcharki [Military exploits of the German Shepherd]. URL : http://www.rotenblich.ru/about_breed_08.html (data zvernennya: 03.10.2017). [in Russ.]

9. Sobaki na sluzhbe v politzii [Dogs in the police service] // Ofitsial'nyy sayt MVD po Khabardino-Balkarskoy Respubliki. URL : <https://07.xn--b1aew.xn--p1ai/news/item/7196007> (data zvernennya: 03.10.2017). [in Russ.]

10. Yablokov, N. P. Kriminalisticheskiye osnovy operativno-rozysknoy deyatel'nosti [Forensic principles of the operational-search activity]. URL : <http://www.kursach.com/biblio/9000000/011.htm> (data zvernennya: 19.10.2017). [in Russ.]

11. Nikolay Vert. Chast' 1. Gosudarstvo protiv svoyego naroda. Nasiliye, repressii i terror v Sovetskom Soyuze [Part 1. The state against its people. Violence, repression and terror in the Soviet Union] // Chernaya kniga kommunizma. Prestupleniya, terror, repressii. URL : <https://scisne.net/a-1046?pg=4> (data zvernennya: 19.10.2017). [in Russ.]

12. Cherniyenko, O. S. Lyubov'yu ko vsemu zhivomu. Rasskazy o zhivotnykh [With love for all living things. Stories about animals]. URL : https://bookz.ru/authors/ol_ga-4ernienko/s-lubov_242/page-2-s-lubov_242.html (data zvernennya: 19.10.2017). [in Russ.]

13. Lebedev, V. I. Iskustvo raskrytiya prestupleniy [The art of solving crimes]. URL: <http://elb.shpl.ru/ru/nodes/27211-lebedev-v-i-iskustvo-raskrytiya-prestupleniy-1-daktiloskopiya-paltsepechatanie-spb-1909#page/1/mode/grid/zoom/1> (data zvernennya: 19.10.2017). [in Russ.]

14. Organizatsiya i deyatel'nost' ugovnogo syska v dorevolutsionnoy Rossii (konets XIX – nachalo XX vv.) [Organization and activities of criminal investigation in pre-revolutionary Russia (late XIX - early XX centuries)]. URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/pervonachalnye-shagi-po-podgotovke-politseyskikh-v-dorevolutsionnoy-rossii> (data zvernennya: 18.10.2017). [in Russ.]

15. O znachimosti politseyskikh sobak v dorevolutsionnom Khar'kove [On the significance of police dogs in pre-revolutionary Kharkov]. URL : <http://moniacs.kh.ua/istoriya/o-znachimosti-politseyskikh-sobak-v-dorevolutsionnom-harkove/> (data zvernennya: 05.10.2017). [in Russ.]

16. Petrovskiy, V. M. (2008) Odes'ka mis'ka politsiya: Istoriko-pravove doslidzhennya [Odessa City Police: Historical and legal research] : monografiya. Odesa: «Yuridichna literatura», 290 s. [in Ukr.]

17. Korniyenko, N. A. Rossiyskiye i mezhdunarodnyye kriminalisticheskiye uchety [Russian and international forensic records]. URL: <http://www.rumvi.com/products/ebook> (data zvernennya: 05.10.2017). [in Russ.]

18. Gvakhariya, O. G. (1975) O nekotorykh primeneniakh teorii informatsii i teorii igr v krimina-listike : Voprosy metodologii i upravleniya : avtoref. dis. na soiskaniye uchen. stepeni kand. yurid. nauk : spets. 12.00.09 «Kriminalistika». Moskva, 21 s. [On some applications of the theory of information and game theory in a criminal list: Questions of methodology and management]. URL: <http://www.law.edu.ru/book/book.asp?bookID=1233780> (data zvernennya: 21.10.2017). [in Russ.]

19. Fless, D. A. (1952) Izucheniye nervnoy deyatel'nosti i chut'ya u sobak rozysknoy sluzhby [The study of nervous activity and instinct in dogs of the search service]: avto-ref. dis. na soiskaniye uchen. stepeni kand. biol. nauk. Moskva, 17 s. [in Russ.]

20. Myznikov, N. M. (1960) Chuvstvitel'nost' obonyatel'nogo analizatora sobak i metody yeye pove-deniya [The sensitivity of the olfactory analyzer of dogs and methods of its behavior]: avtoref. dis. na soiskaniye uchen. stepeni kand. biol. nauk : spets. 03.00.08. Yerevan, 17 s. [in Russ.]

21. Kirichenko, A. A. (1992) Klassifikatsiya mikroob"yektov i ikh znachenie pri rassledovanii pre-stupleniy protiv lichnosti [Classification of micro-objects and their significance in the investigation of crimes against the person]: dis. ... kand. yurid. nauk. Kiyev, 335 s.

22. Sulimov, K. T. (1995) Kinologicheskaya identifikatsiya individuuma po obonyatel'nyim signalam [Dog identification of an individual by olfactory signals]: dis. ... kand. biol. nauk : 03.00.08. Moskva : IPEiE RAN, 146 s. URL : <http://www.dissercat.com/content/kinologicheskaya-identifikatsiya-individuuma-po-obonyatel'nyim-signalam> (data zvernennya: 28.10.2017). [in Russ.]

23. Krutova, V. I. (1993) Identifikatsiya osobey po obonyatel'nyim signalam nekotorykh vidov pozvonochnykh [Identification of individuals by olfactory signals of some species of vertebrates] : avtoref. dis. na soiskaniye uchen. stepeni kand. biol. nauk : 03.00.08. Moskva : IE MEZH RAN, 24 s. [in Russ.]

24. Fedorov, G. V. (1999) Teoriya i praktika ispol'zovaniya odorologii v bor'be s prestupnost'yu [Theory and practice of using odorology in combating crime] : dis. ... kand. yurid. nauk. Minsk : Akademiya MVD RB, 144 s. URL: <http://earthpapers.net/identifikatsiya-osobey-po-obayatel'nyim-signalam-u-nekotorykh-vidov-pozvonochnykh> (data zvernennya: 28.10.2017). [in Russ.]

25. Groshenkova, O. A. (2000) Ispol'zovaniye zapakhovykh sledov cheloveka v rassledovanii prestup-leniy [Use of human odor traces in the investigation of crimes] : avtoref. dis. na soiskaniye uchen. stepeni kand. yurid. nauk. Saratov : Sarat. akad. prava, 20 s. [in Russ.]

26. Kharanzhevskaya, Ye. V. Kriminalisticheskiye osnovy komp'yuterno-tehnologicheskogo obe-specheniya deyatel'nosti po vyavleniyu i raskrytiyu prestupleniy [Forensic principles of computer-technological support of activities for the detection and disclosure of crimes] : dis. ... kand. yurid. nauk : 12.00.09. Izhevsk, 2008. 179 s. URL: <http://www.dslib.net/kriminal-process/kriminalisticheskie-osnovy->

kompiuterno-tehnologicheskogo-obespechenija-dejatelnosti.html (data zvernennya: 11.10.2017). [in Russ.]

27. Osnovy kriminalistiki. Istoriya sudebnoy fotografii [The basics of forensics. The history of forensic photography]. URL : <https://xn--elakbkk.com/osnovyi-kriminalistiki/istoriya-sudebnoy-fotografii.html> (data zvernennya: 11.10.2017). [in Russ.]

28. Komakha, V. O. (2009) Do pytannya pro pochatok formuvannya kryminalistichnoyi tekhniki v Ukraini [On the question of the beginning of the formation of forensic technology in Ukraine]. *Spetsial'na tekhnika u pravookhoronniy diyal'nosti : materialy IV mizhnar. nauk.-prakt. konf.* Kyiv : Kyiv. nats. un-t vnutr. sprav, S. 40–42. [in Ukr.]

29. Spetsial'naya tekhnika i yeye primeneniye [Special equipment and its application]: ucheb. posobiye / P. P. Artemenko i dr. Moskva : Akad. MVD SSSR, 1982. 348 s. [in Russ.]

30. Kharaberyush, I. F. Spetsial'na tekhnika v pravookhoronniy diyal'nosti: hnoseologichnyi pidkhid [Special equipment in law enforcement: epistemological approach]. URL : http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:LOphQZR6_PkJ:e-pub.aau.edu.ua/index.php/chasopys/article/download/241/262+&cd=2&hl=ru&ct=clnk&gl=ua (data zvernennya: 12.10.2017). [in Ukr.]

31. Selivanov, N. A. (1965) Nauchno-tehnicheskiye sredstva rassledovaniya prestupleniy [Scientific and technical means of crime investigation]: avtoref. dis. na soiskaniye uchen. stepeni d-ra yurid. nauk : spets. 12.00.09 «Ugolovnyy protsess; kriminalistika; sudebnaya ekspertiza». Moskva, 34 s. [in Russ.]

32. Melton, K., Alekseyenko, V. Shpionskiye strasti [Spy passions]. URL : http://www.kalasnyikov.hu/dokumentumok/shpionskij-arsenal-istoriya-operativnoy-tehniki-specsluzhb_rulit_me_450649.pdf (data zvernennya: 11.10.2017). [in Russ.]

33. Kryminalistyka [Forensics]: pidruchnik / Bilenchuk P. D. ta in. ; za red. akad. P. D. Bilenchuka. Kyiv : Pravo, 1997. 256 s. [in Ukr.]

SUMMARY

Serhii V. Penkov. The genesis of the use of service animals and special equipment in the conduct of operational investigative activities. The article deals with research of development of means of operational-search activities (OSA) from ancient times to the present. The stages of the development of OSA tools, including service animals and special equipment, their dependence on scientific and technological progress and the role in combating crime have been considered.

The author has concluded that the genesis of the use of service animals suggests that:

1) for many years (from the second century BC) in the law enforcement system used different species of animals, including geese, horses, rats, dogs, etc.;

2) the process of formation of the use of dogs in law enforcement went from the use of the latter in hunting and military affairs to the gradual occupation of a separate link in the structure of law enforcement, in particular dogs began to be used on a professional basis to search for odors, data transmission, protection of objects and people, detention of offenders, etc.;

3) analysis of the practice of using animals allows us to state that the largest and oldest role in law enforcement was played by dogs.

From its emergence to the present day, the means of operational and investigative activities are in a state of constant development and improvement. Scientific and technological progress has turned covert means of obtaining information into one of the most effective tools for combating crime. For example, the capabilities of the operational and technical department of the Main Department of the State Tax Service in Dnipropetrovsk region will allow to simultaneously control a significant number of telephone lines, which allows you to effectively confront a permanent organized criminal group, especially at the stage of preparation for crime.

The use of such powerful tools on the one hand allows to obtain a huge array of information about the phenomena and processes occurring in the criminal environment, and therefore requires a significant number of experienced professionals to process it and extract information relevant to combating crime. On the other hand, along with information on training and enforcement, law enforcement agencies inevitably receive information on the honor and dignity of citizens that is irrelevant to pre-trial investigations, posing a real threat of abuse. Thus, the requirements for the impartiality of law enforcement officers increase, and the legislator is faced with the task of significantly improving the existing legal framework regulating operational and investigative activities.

Keywords: service animals, odorology, special technique, physical description, fingerprinting, photography.